

Ikääntyneiden palvelut elämänlaadun turvaajana

Minna-Liisa Luoma
PsT, dosentti

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

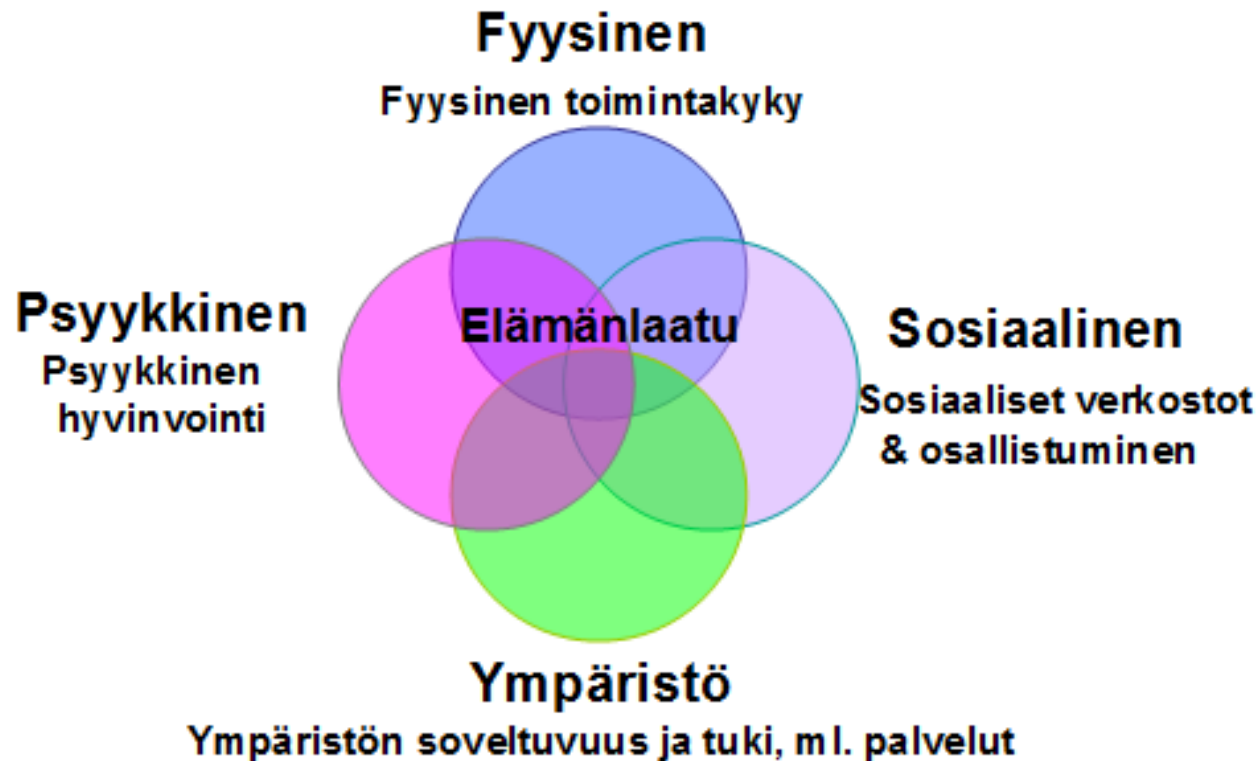
Teemat

- Elämänlaatu
- Ympäristö
- Sosiaaliset suhteet
- Psyykkinen hyvinvointi
- Yhteenveto

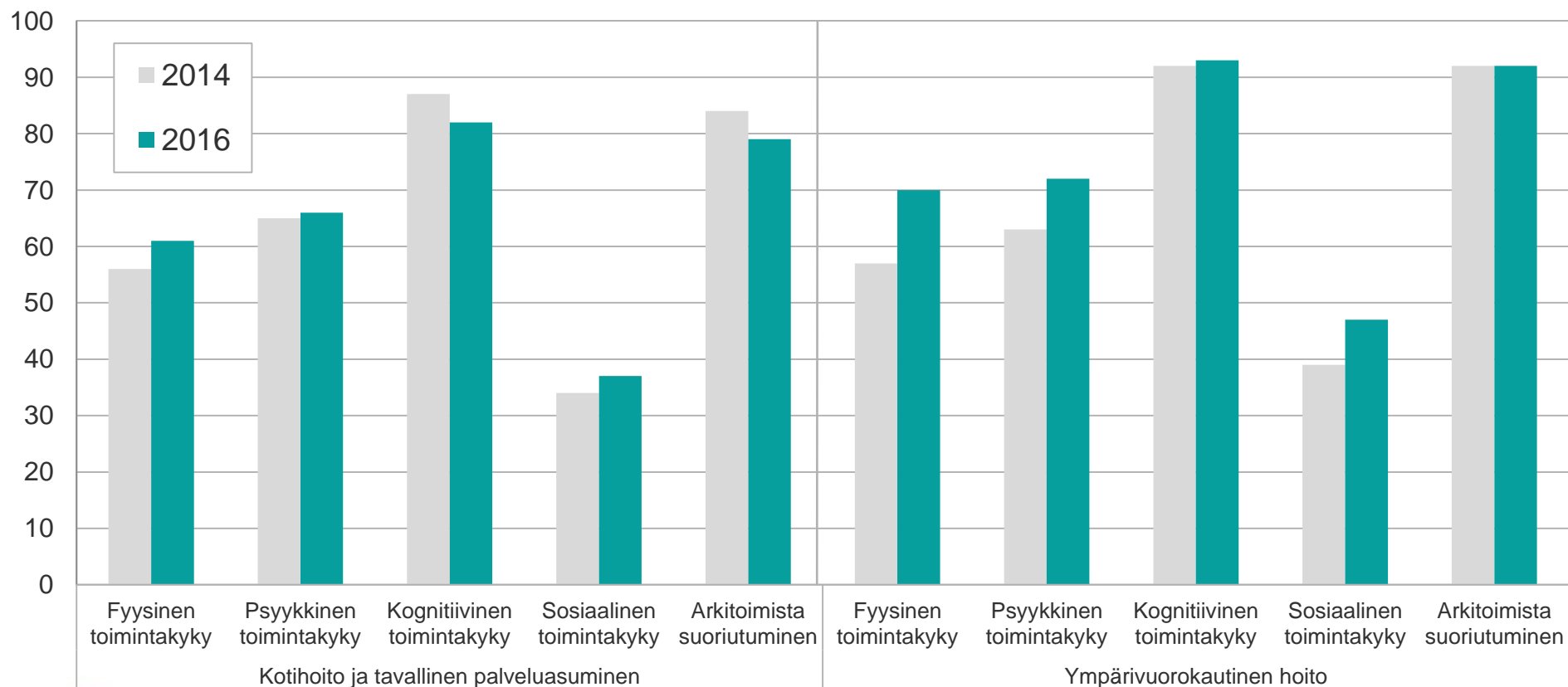
Elämänlaatu

Elämänlaadun neljä ulottuvuutta

Kehitys toimintakyvyn arvioinnissa ja arvioinnin monipuolisuudessa on heikkoa

Osuus toimintayksiköistä, joissa toimintakykyä arvioidaan luotettavin arviointivälinein (% kaikista yksiköistä)

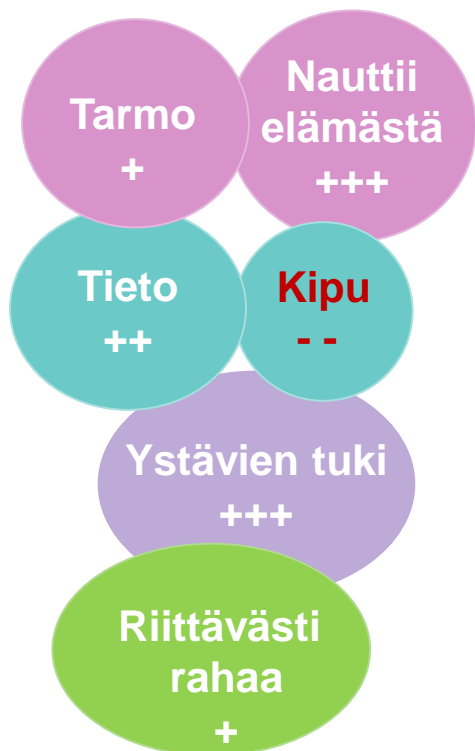
Elämänlaadun perustekijät

- **Kyky nauttia elämästä ja myönteinen elämänasenne** ovat kaikille ikäryhmille yhteisiä elämänlaadun perustekijöitä.
- **Ikääntyneillä merkittävimmät elämänlaadun perustekijät** ovat terveys, tyytyväisyys itseensä ja elämäntilanteeseen sekä kyky ja tarmo osallistua mielekkääksi koettuun toimintaan.
- Vaikka **elämänlaatu säilyy pääsääntöisesti korkeana** myöhäiseen ikään saakka, tapahtuu kuitenkin sen kaikilla ulottuvuuksilla (fyysinen, psyykinen, sosiaalinen, ympäristö, yleinen elämänlaatu ja terveys) selvää heikentymistä iän myötä.
- Tuen tarpeet vaihtelevat eri elämänvaiheissa.

Elämänlaatu eri ikäryhmillä

- Fyysinen
- Sosiaalinen
- Psyykkinen
- Ympäristö

60–64 -vuotiaat

65–79 -vuotiaat

80 +

Elämänlaadun komponentit ikääntyneillä (1)

- **Aineellinen hyvinvointi**

Asunto, asuinympäristö, rahavarat

- **Terveys**

Fyysinen terveys, toimintakyky, oireet, energisyys, liikkuminen, uni

- **Sosiaalinen hyvinvointi**

Ihmissuhteet, sosiaalinen ja kulttuurinen identiteetti, oman merkityksellisyyden kokeminen

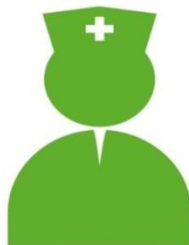
- **Emotionaalinen hyvinvointi**

Tunnekokemukset, masennus, ahdistus, onnellisuus, elämään tyytyväisyys, oppiminen, itsetunto

Elämänlaadun komponentit ikääntyneillä (2)

- **Tuottava hyvinvointi**
Kompetenssi, osaaminen, autonomia, tarpeellisuuden tunne, elämän hallinta, valinnan mahdollisuudet
- **Ympäristö**
Yksilön ja ympäristön yhteensopivuus, kiintymys omaan asuinympäristöön
- **Riittävä apu ja tuki sitä tarvitessa**
Hoidon ja palveluiden saatavuus, määrä ja laatu

ASLA-tutkimus – Koettu hoidon laatu asiakkaan näkökulmasta

Kotihoito

1523
asiakasta

3318
omahoitajaa

720
omaista

Ympäri vuorokautinen hoito

1419
asiakasta

5326
omahoitajaa

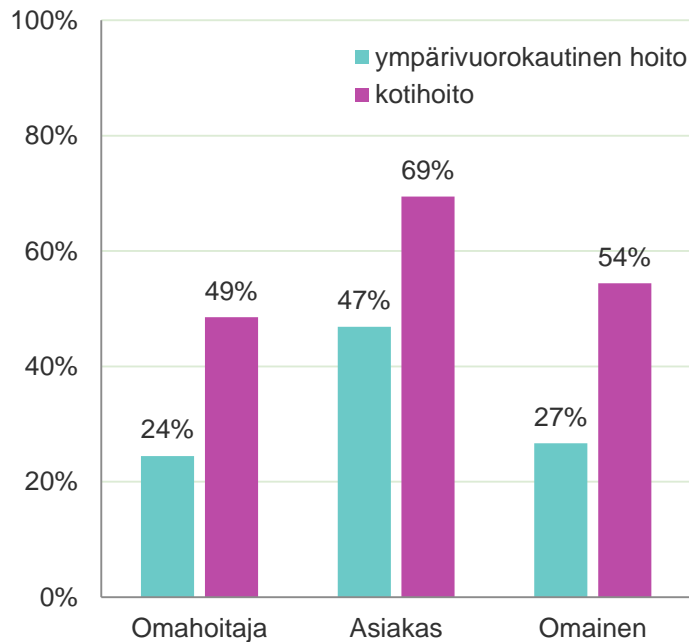
1625
omaista

Ympäristö

Päätän itse kuka saa tulla kotiini tai huoneeseeni

Asiakas päättää aina itse, kuka saa tulla hänen kotiinsa tai huoneeseensa (% vastaajista)

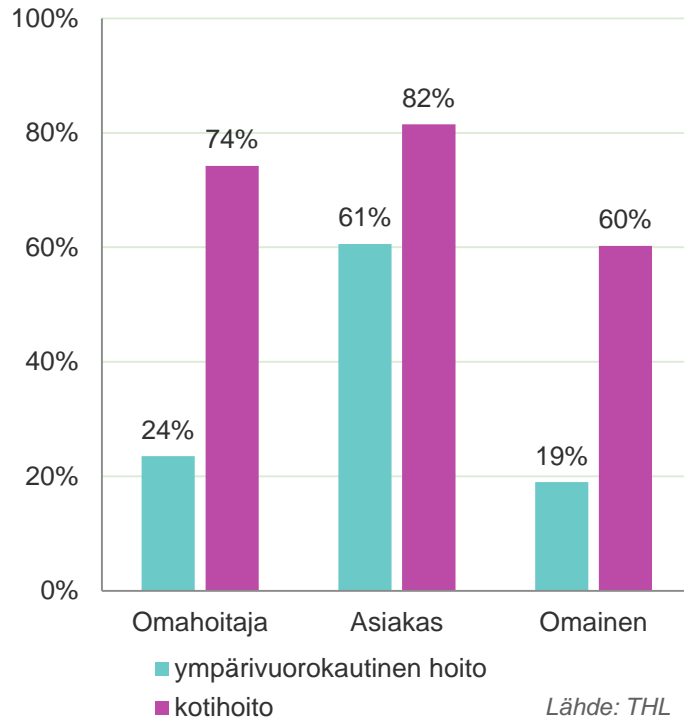

Lähde: THL

- Kotihoidossa kaksi kolmesta ja ympärivuorokautisessa hoidossa lähes puolet asiakkaista kokee voivansa päättää kotiinsa tai huoneeseensa tulijoista itse.
- Kotihoidossa iäkkäät ihmiset kokevat päätösvaltansa suuremmaksi kuin ympärivuorokautisessa hoidossa.
- Kuitenkin kymmenesosa kotihoidossa olevista asiakkaista ilmaisee, ettei saa tai saa vain joskus päättää kotiinsa tulevista vieraista.

Päätän itse vaatetuksestani

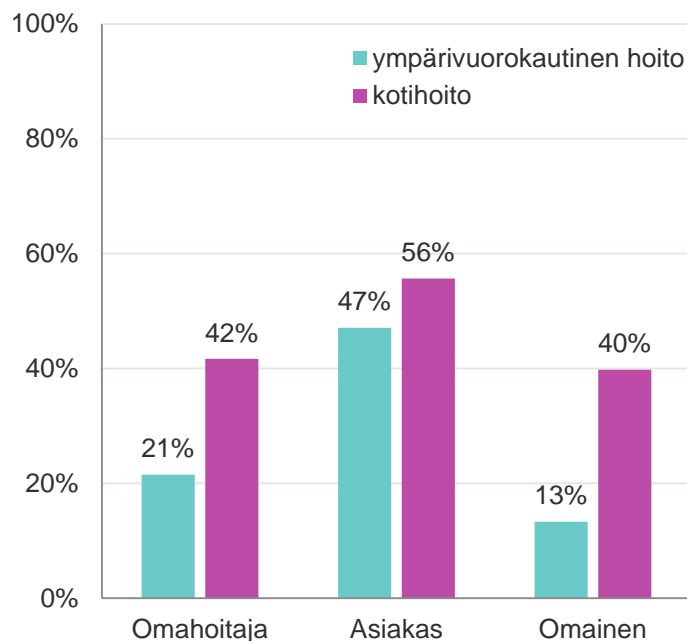
Asiakas päättää aina itse vaatetuksestaan
(% vastaajista)

- Kotihoidossa neljä viidestä ja ympärivuorokautisessa hoidossa kolme viidestä asiakkaasta kokee, että heillä on päätäntävalta vaatetuksensa suhteen.
- Ympäri vuorokautisessa hoidossa asiakkailla on huomattavasti hoitajia ja omaisia myönteisempi käsitys omasta päätösvallostaan vaatetukseensa.

Voin käydä kylvyssä ja/tai suihkussa niin usein kuin haluan

Asiakas voi käydä kylvyssä ja/tai suihkussa aina niin usein kuin haluaa (% vastaajista)

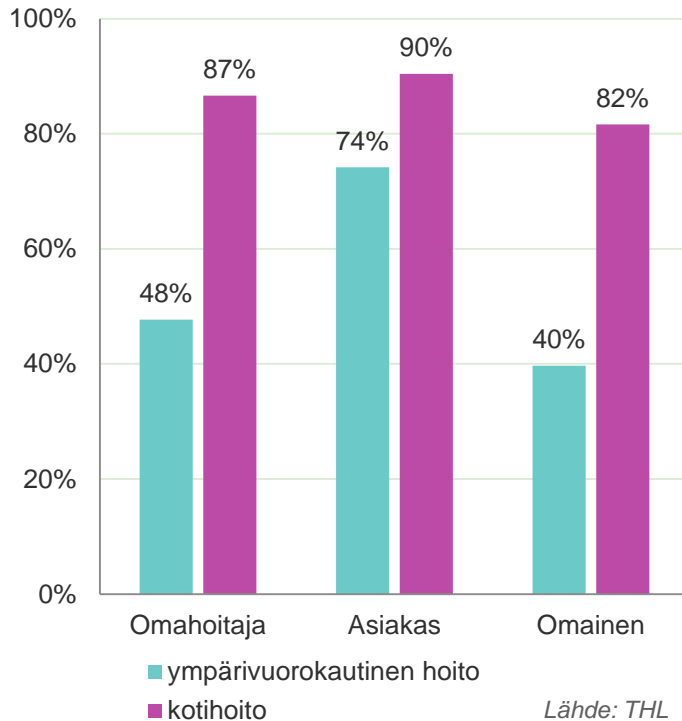

Lähde: THL

- Puolet asiakkaista kokee pääsevänsä peseytymään silloin, kun haluaa. Kokemus ei juuri vaihtele sen mukaan, asuuko kotona vai ympärivuorokautisessa hoitopaikassa.
- Silti yli kymmenesosa kotihoidon asiakkaista kokee, ettei voi peseyä niin usein kuin haluaisi.
- Omaiset ovat ympärivuorokautisessa hoidossa kriittisempiä asiakkaan peseytymisen mahdollisuuksien suhteen kuin kotihoidossa.

Voin käydä WC:ssä silloin kun haluan

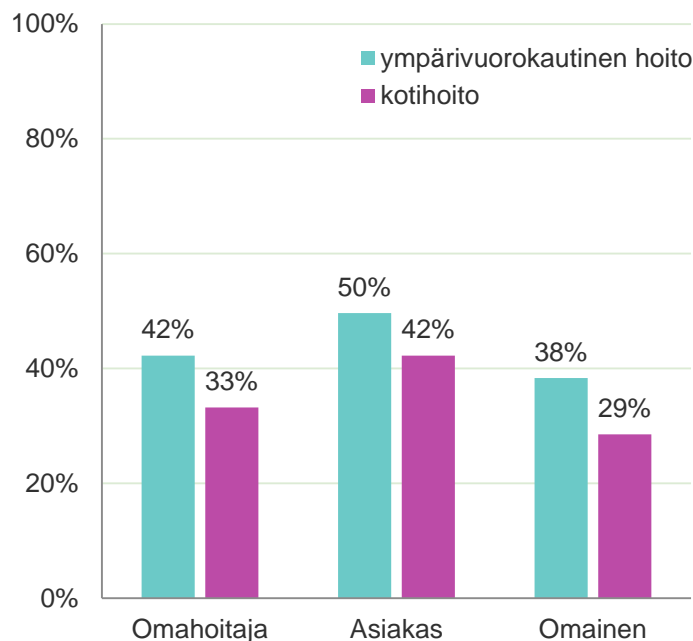
Asiakas voi käydä WC:ssä aina silloin, kun haluaa (% vastaajista)

- Lähes kaikki kotihoidon asiakkaat kokevat pääsevänsä käymään WC:ssä oman tarpeensa mukaan.
- Ympäri vuorokautisessa hoidossa kolme neljästä asiakkaasta kertoo pääsevänsä WC:hen tarpeensa mukaan.
- Neljä viidestä omaisesta ja hoitajasta arvioi asiakkaan pääsevän WC:hen aina halutessaan.

Minua hoitavat työntekijät noudattavat sovittuja aikatauluja

Asiakasta hoitavat työntekijät noudattavat aina sovittuja aikatauluja (% vastaajista)

Lähde: THL

- Puolet ympärivuorokautisen hoidon ja reilu kolmannes kotihoidon asiakkaista katsoo, että hoitajat noudattavat aina sovittuja aikatauluja.
- Kymmenesosa asiakkaista kokee, etteivät hoitajat pysy aikataulussa.
- Vastausten perusteella ympärivuorokautisessa hoidossa noudatetaan sovittuja aikatauluja paremmin kuin kotihoidossa.

Itsemääräämisoikeus näkyy vielä heikosti palvelusuunnitelmissa

- Vain neljä kymmenestä toimintayksiköstä **huomioi aina tai lähes aina itsemääräämisoikeuden** palvelusuunnitelmissa.
- Julkisessa ympärivuorokautisessa hoidossa itsemääräämisoikeuden toteuttamisesta on suunnitelma vasta joka neljännessä toimintayksikössä.
- Julkiset toimijat nostavat itsemääräämisoikeuden palvelusuunnitelmiin yksityisiä toimijoita heikommin. Kuitenkin **ero julkisen ja yksityisen sektorin välillä on kaventunut** vuodesta 2014.

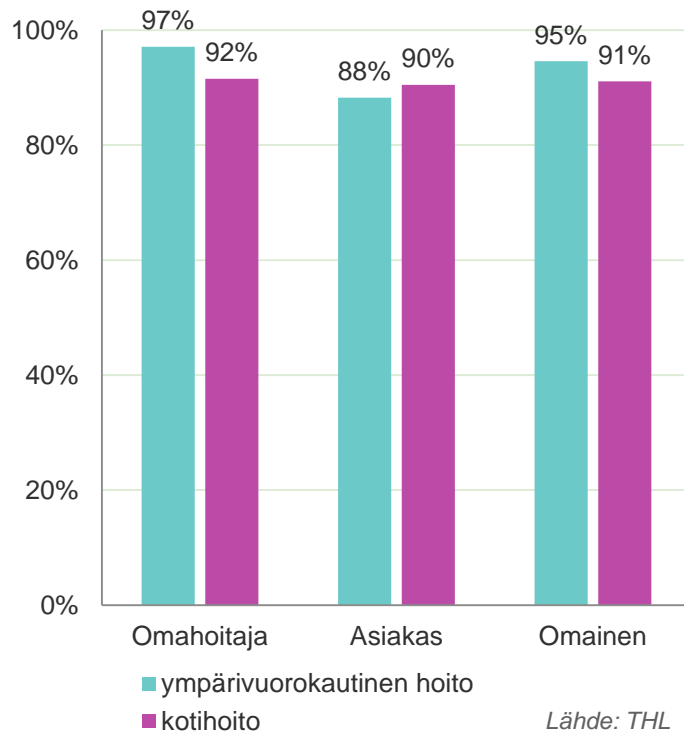

Palveluntarjoajalla on velvoite huolehtia asiakkaan itsemääräämisoikeuden toteutumisesta.

(Asiakaslaki 8 §, Potilaslaki 6 §)

Saan nopeasti apua, jos tarvitsen sitä

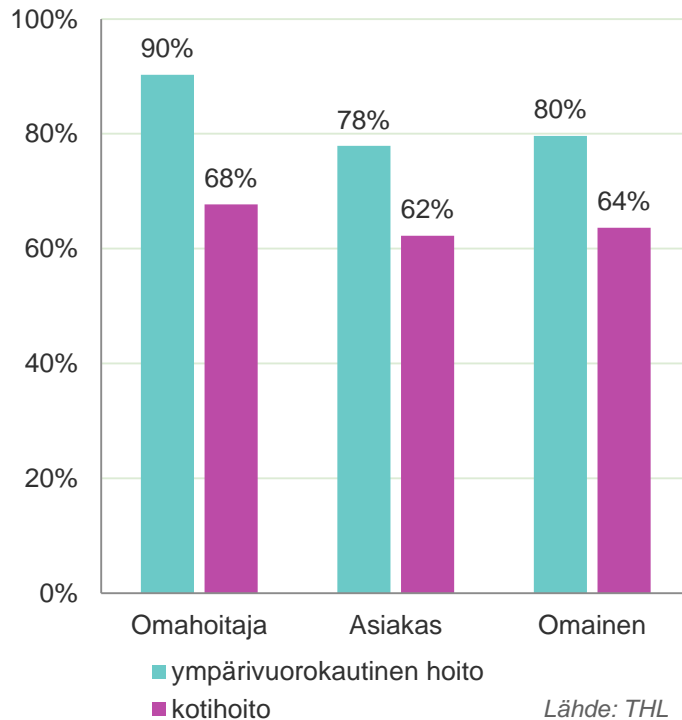
Asiakas saa aina tai useimmiten apua nopeasti, jos tarvitsee sitä (% vastaajista)

lääkäillä ihmisillä, omahoitajilla ja omaisilla on kaikilla korkea luottamus akuutin avun saantiin.

Minua hoitavat työntekijät pysyvät samoina

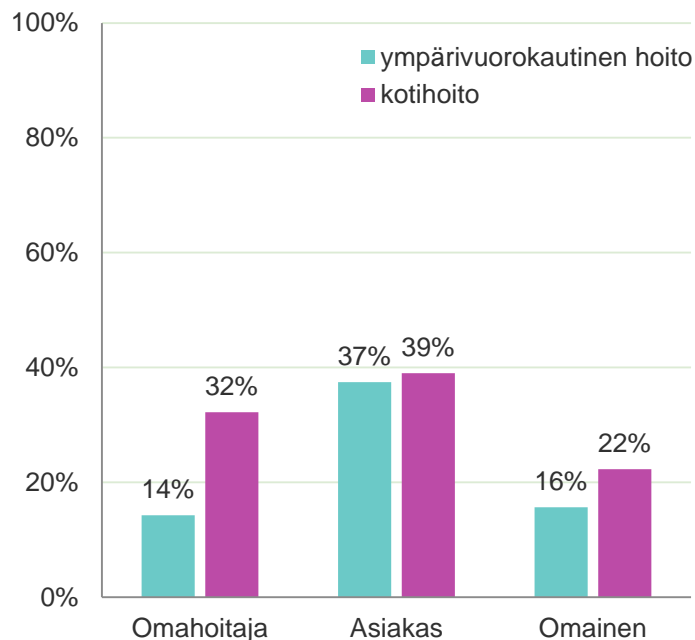
Asiakasta hoitavat työntekijät pysyvät aina tai useimmiten samoina (% vastaajista)

- Ympäri vuorokautisen hoidon vastaajista valtaosa kokee, että hoitavat työntekijät pysyvät aina tai useimmiten samoina.
- Kaikissa vastaajaryhmissä kotihoidon henkilökunnan vaihtuvuutta pidetään ympärivuorokautista hoitoa suurempana.

Hoitavalla henkilöstöllä on riittävästi aikaa minulle

Asiakasta hoitavalla henkilöstöllä on aina riittävästi aikaa hänelle (% vastaajista)

Lähde: THL

- Yli kolmasosa asiakkaista kokee, että hoitajilla on aina riittävästi aikaa heille.
- Ympäri vuorokautisessa hoidossa vain joka kymmenes hoitaja kokee ajan riittävän hyvin hoivan tarvitsijoille. Kotihoidossa niin kokee hoitajista kolmannes.

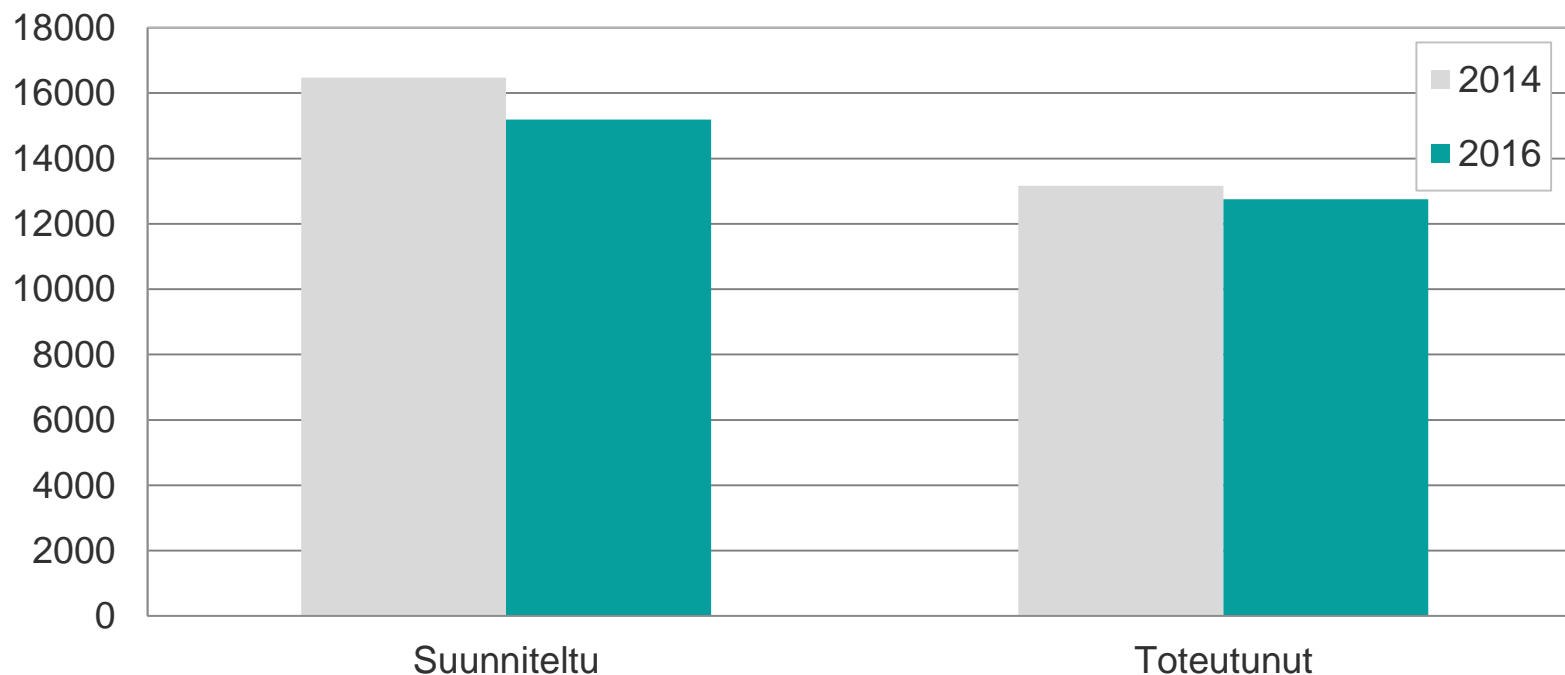
Työntekijöiden määrä on laskenut yli 400 henkilöllä vuodesta 2014

- **Kodinhoitajien ja kotiavustajien** määrä on laskenut työntekijöiden eläköitymisen seurauksena.
- **Lähi- ja perushoitajien** määrä on vahvistunut hieman, mutta lisäys ei ole riittävä korvaamaan työvoimasta poistuneita työntekijöitä.
- Esimiesten ja tiimivastaavien määrä vähenee, mikä on haaste erityisesti **johtamisen ja toiminnan kehittämisen** näkökulmasta.

Työntekijöiden määrä laskee, vaikka asiakasmäärät kasvavat ja tehtävien määrä lisääntyy.

Sekä suunniteltu että toteutunut työntekijöiden määrä on laskenut

Kotihoidon suunnitellut ja toteutuneet työntekijät vuosina 2014 ja 2016

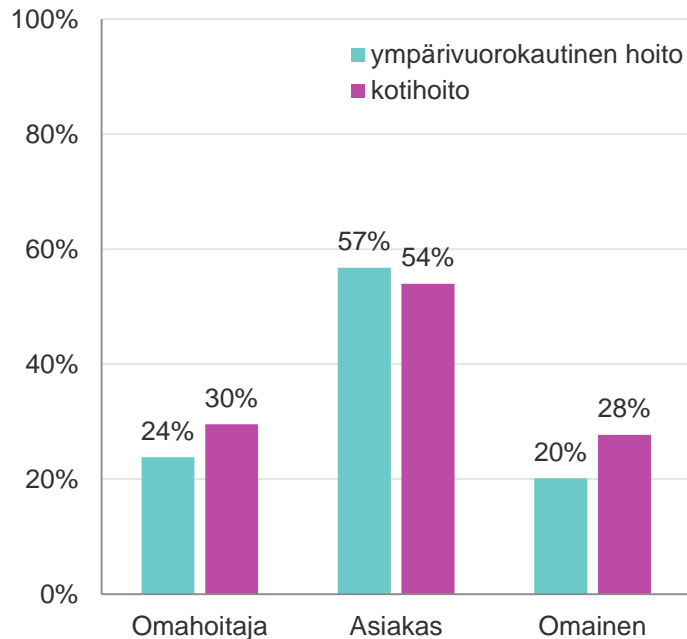
Suunnitellun ja toteutuneen työntekijämäärän välisen eron kaventuminen voi kertoa siitä, että työntekijätarvetta osataan ennakoida aiempaa paremmin.

Sosiaaliset suhteet

Olen tyytyväinen nykyisiin ihmissuhteisiin

Asiakas on aina tyytyväinen nykyisiin ihmissuhteisiinsa (% vastaajista)

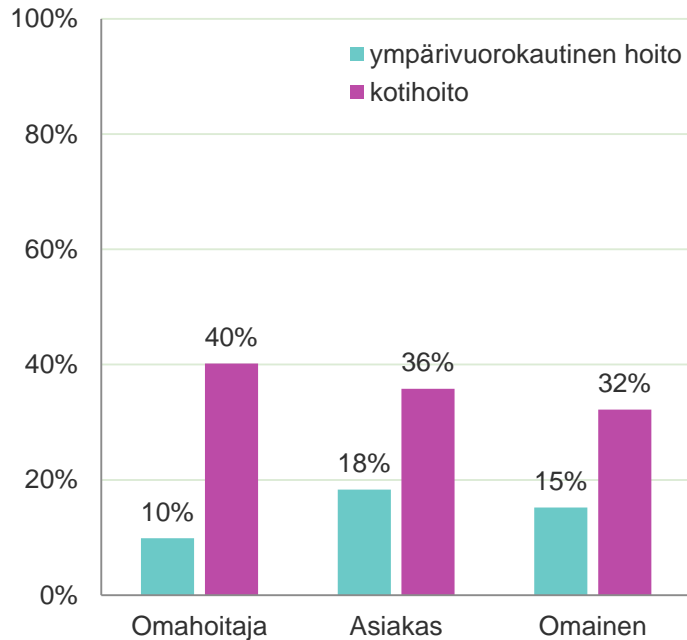

Lähde: THL

- Yli puolet asiakkaista on tyytyväisiä nykyisiin ihmissuhteisiinsa.
- Hoitajien ja omaisten arvion mukaan asiakkaat ovat hieman tyytyväisempiä ihmissuhteisiinsa koti- kuin ympärivuorokautisessa hoidossa.

Joudun olemaan yksin, vaikka en haluaisi

Asiakas joutuu olemaan aina tai useimmiten yksin, vaikka ei haluaisi (% vastaajista)

Lähde: THL

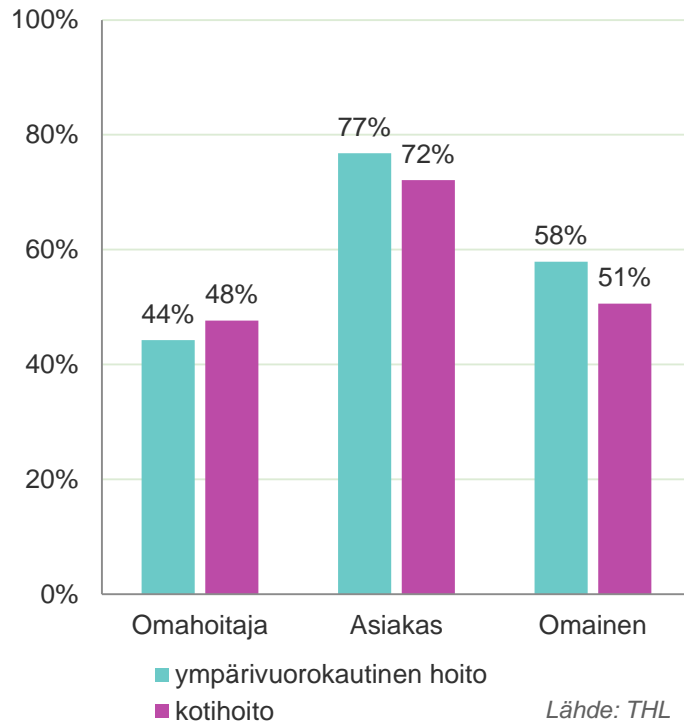
- Kotihoidon asiakkaista joka kolmas ilmaisee joutuvansa olemaan aina tai useimmiten yksin vaikka ei haluaisi.
- Myös kolmasosa omaisista katsoo, että heidän läheisensä jää kotihoidossa aina tai useimmiten yksin vasten tahtoaan.
- Ympäri vuorokautisessa hoidossa iäkkäät ihmiset kokevat yksin jäämistä vähemmän kuin kotona.
- Yksin jääminen on myös omaisten mielestä ympäri vuorokautisessa hoidossa harvinaisempaa.

Psyykkinen hyvinvointi

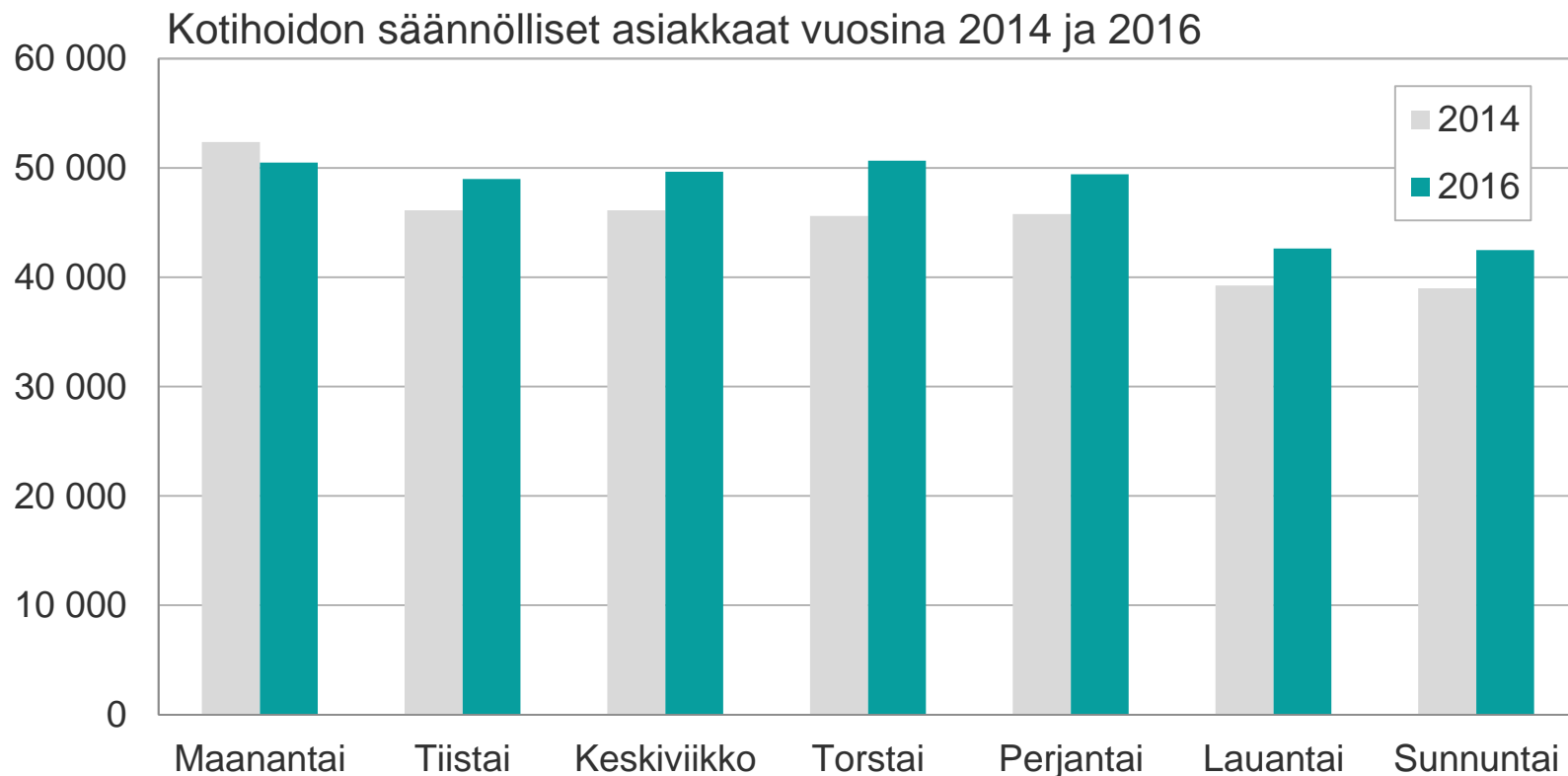
Koen oloni turvalliseksi täällä, missä asun

Asiakas kokee olonsa nykyisessä asuinpaikassaan aina turvalliseksi (% vastaajista)

- Kaksi kolmesta asiakkaasta kokee olonsa aina turvalliseksi nykyisessä asuinpaikassaan.
- Iäkkäiden ihmisten oma turvallisuudentunne on korkea riippumatta siitä, asuuko kotona vai ympärivuorokautisen hoidon yksikössä.
- Kuitenkin vain hieman alle puolet omahoitajista ja hieman yli puolet omaisista uskoo, että asiakas kokee olonsa turvalliseksi.

Asiakasmäärät ovat kasvaneet ja erot viikonpäivien välillä tasoittuneet

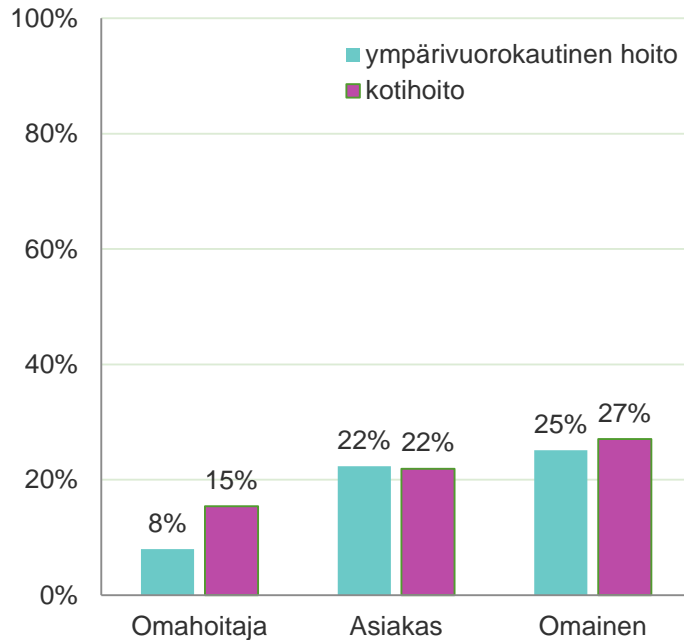
Lähde: Vanhuspalvelujen seuranta 2016, THL

Kotihoitoa on paremmin saatavilla viikonloppuisin kuin aiemmin. Se on tasannut aiemmin maanantain kohdalla näkyntä piikkiä asiakasmäärissä.

Koen olevani yksinäinen

Asiakas kokee olevansa aina tai useimmiten yksinäinen (% vastaajista)

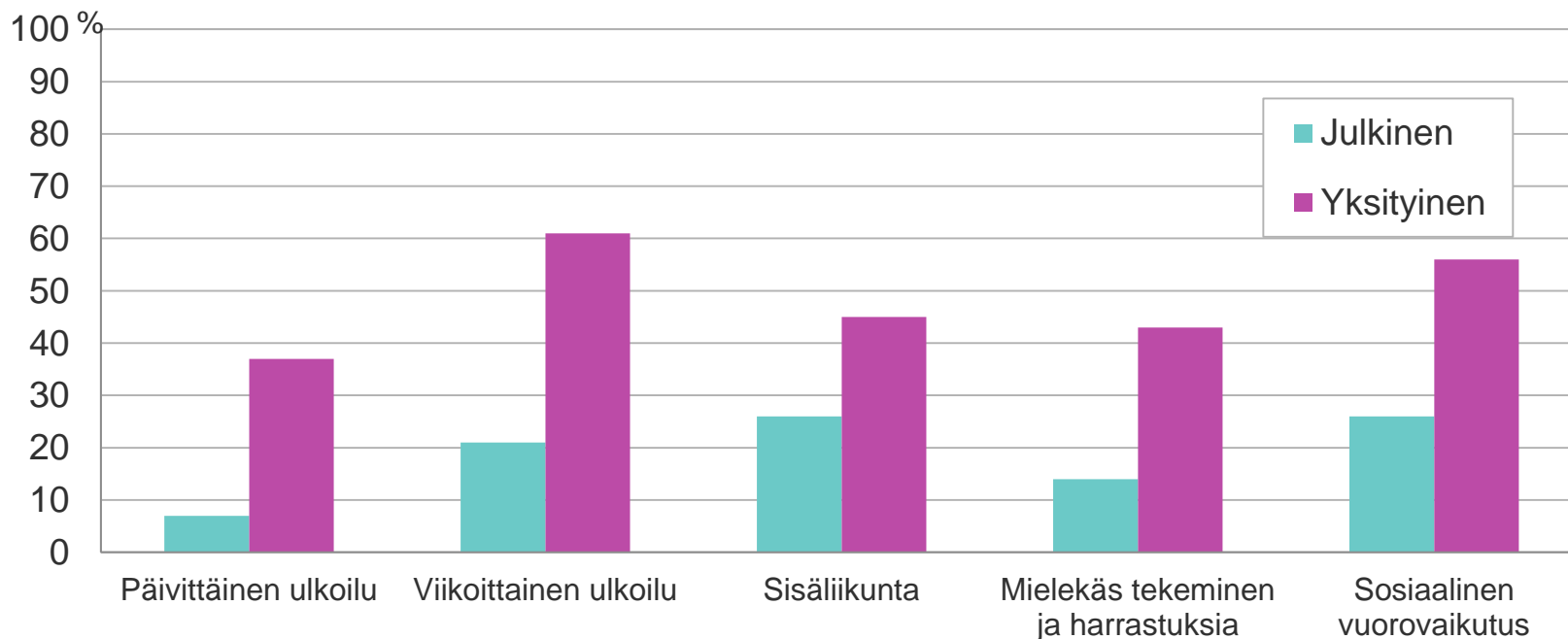

Lähde: THL

- Kotihoidon ja ympärivuorokautisen hoidon asiakkaista joka viides kokee olevansa yksinäinen.
- Neljäsosa omaisista kokee, että heidän asiakkaana oleva läheisensä on yksinäinen.
- Hoitajat arvioivat, että asiakkaat ovat kotihoidossa yksinäisempiä kuin ympärivuorokautisessa hoidossa.

Mahdollisuus osallistua mielekkääseen toimintaan kotihoidossa ja tavallisessa palveluasumisessa

Osuus kotihoidon ja tavallisen palveluasumisen toimintayksiköistä, joissa asiakkaalla on aina tai lähes aina mahdollisuus mielekkääseen toimintaan (% kaikista yksiköistä)

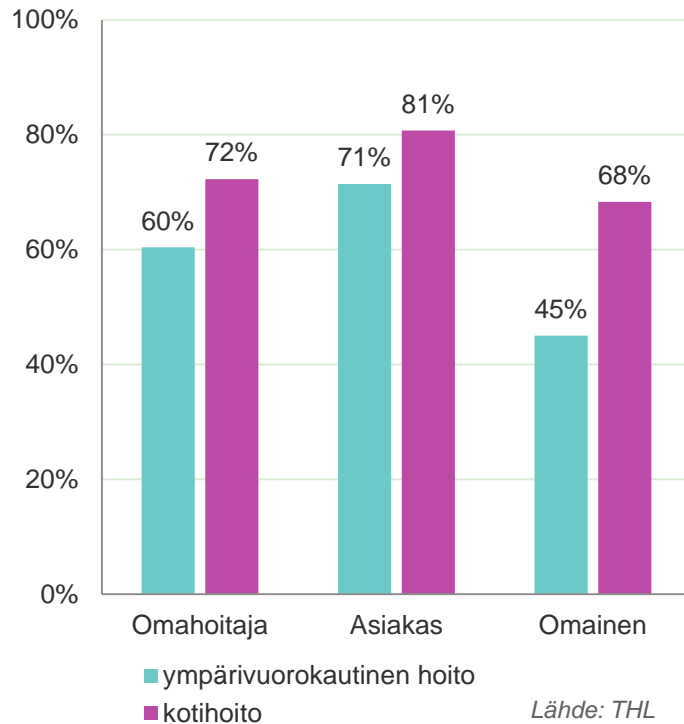
Lähde: Vanhuspalvelujen seuranta 2016, THL

Kotihoidon työntekijät eivät voi välttämättä huolehtia itse esimerkiksi ulkoilusta. Kotihoidon tehtävä onkin tunnistaa asiakkaan erilaiset tarpeet ja toiveet ja järjestää palvelu.

Pääsen halutessani ulos rakennuksesta

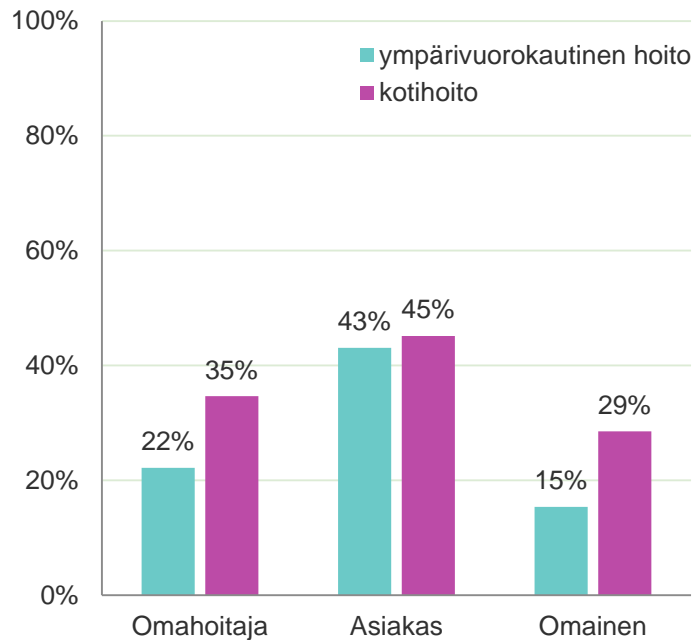
Asiakas pääsee aina tai useimmiten ulos rakennuksesta (% vastaajista)

- Vastaajat arvioivat asiakkaiden mahdollisuudet ulkoilla koti-hoidossa paremmiksi kuin ympärivuorokautisessa hoidossa.
- Omahoitajat, asiakkaat ja omaiset ovat melko yksimielisiä kotihoidon asiakkaan mahdollisuudesta ulkoilla.
- Ympäri vuorokautisessa hoidossa asiakkaiden arvio mahdollisuudestaan päästä ulos rakennuksesta oli omaisia ja omahoitajia myönteisempi.

Pääsen mielestäni riittävästi ulkoilemaan

Asiakas pääsee mielestään aina riittävästi ulkoilemaan (% vastaajista)

Lähde: THL

- Asiakkaat arvioivat omahoitajia ja omaisia useammin pääsevnsä ulos riittävästi: yli kolmannes kertoo pääsevnsä riittävästi ulos. Kokemus ei riipu palvelun tyypistä.
- Omaiset ja omahoitajat näkevät kotihoidossa asiakkaan ulkoilumahdollisuudet myönteisemmin kuin ympärivuorokautisessa hoidossa.
- Heikoimmin ulkoilumahdollisuuksia arvioivat ympärivuorokautisessa hoidossa olevien ihmisten omaiset ja omahoitajat: vain harva heistä pitää ulkoilun määrää riittävänä.

Yhteenveto

Elämänlaatu hoidon lähtökohdaksi

- **Elämänlaadun 4 ulottuvuutta** pätevät myös vanhuusiässä - tämä hoidon ja palvelun lähtökohdaksi
- **Asuin- ja lähiympäristön soveltuvuus** ikääntyneille tärkeä
- **Kompetenssi, aktiivisuus ja osallisuus** tärkeitä korkeaan ikään saakka – toimintakyvyn heikkenemisen ehkäisy!!!
- **Pystyvyyden tunteen tukeminen** olennaista – hyvä itsetunto on kriittinen voimavara elämänlaadulle
- **Riittävä ja tarvetta vastaava apu** tärkeää erityisesti yli 80-vuotiaille

Hoiva elämänlaadun varmistajana

- Arvostus **ainutkertaisena ihmisenä** ja yhteiskunnan täytenä jäsenenä
- Elämän kokeminen mielekkäänä, oman sosiaalisen ja kulttuurisen **identiteetin kunnioitus ja säilyttäminen**
- Emotionaalinen hyvinvointi, hyvät läheissuhteet, **itsensä hyväksyminen**
- Toimintakykyä tukeva ympäristö, **tarvittava hoito**, palvelut ja tuki

Lähteet

- Elo S (2006) Teoria pohjoissuomalaisten kotona asuvien ikääntyneiden hyvinvointia tukevasta ympäristöstä. Väitöskirja, Lääketieteellinen tiedekunta, Oulun yliopisto. Acta Universitatis Ouluensis, D Medica 889. Oulu University Press, Oulu.
<http://herkules oulu.fi/isbn9514281950/isbn9514281950.pdf> (käytetty 11.2.2014).
- Ylä-Outinen T (2012) Ikäihmisten arki - kotona asuvien ja palvelutaloon muuttaneiden ikäihmisten kertomuksia jokapäiväisestä elämästä. Väitöskirja, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta, Itä-Suomen yliopisto. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 48. Kopijyvä Oy: Jyväskylä. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-0974-9/urn_isbn_978-... (käytetty 12.2.2014) s.124-143)
- Vaarama, Marja, **Luoma, Minna-Liisa**, Siljander, Eero, Meriläinen, Satu (2010). 80 vuotta täyttäneiden koettu elämänlaatu Teoksessa Marja Vaarama, Pasi Moisio, Sakari Karvonen. Suomalaisten hyvinvointi 2010. Teema 11/2010. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 150–167.
- Vaarama, Marja, Siljander, Eero, **Luoma, Minna-Liisa**, Meriläinen, Satu (2010). [Suomalaisten kokema elämänlaatu nuoruudesta vanhuuteen](#) Teoksessa Marja Vaarama, Pasi Moisio, Sakari Karvonen. Suomalaisten hyvinvointi 2010. Teema 11/2010. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 126–149.
- Marja Vaarama, **Minna-Liisa Luoma** & Lauri Ylönen: *Ikääntyneiden toimintakyky, palvelut ja koettu elämänlaatu*. Teoksessa Kautto Mikko (toim.): Suomalaisten hyvinvointi 2006 Stakes, Helsinki.

Lisää tietoa

[Lue lisää Vanhuspalvelujen seuranta –tutkimuksesta](#)

[Tutustu ASLA-tutkimuksen tuloksiin](#)

Ota yhteyttä!

Minna-Liisa Luoma

PsT, dosentti

lääkkäät, vammaiset ja toimintakyky -yksikön päällikkö

THL

- p. 029 524 7260
- etunimi.sukunimi@thl.fi